HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מחזיר לו א"ל לאו ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך א"ל היו חותכים את ראשי בסייף א"ל והלא דברים ק"ו ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם [א]שהיום כאן ומחר בקבר כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה מיד נתפייס אותו השר ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום: אפי' [א]נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: אמר רב ששת לא שנו [ב]אלא נחש אבל עקרב פוסק מיתיבי [ב]נפל [ג]לגוב אריות אין מעידין עליו שמת נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת שאני התם דאגב איצצא מזקי א"ר יצחק [ד]ראה שוורים פוסק דתני רב אושעיא [ג]מרחיקין [ה]משור תם חמשים אמה ומשור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דר' מאיר ריש תורא בדקולא סליק לאגרא ושדי דרגא מתותך אמר שמואל הני מילי בשור שחור וביומי ניסן מפני שהשטן מרקד לו בין קרניו ת"ר [ו]מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לו לר' חנינא בן דוסא אמר להם הראו לי את חורו הראוהו את חורו [ד]נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא: **מתני'** [ה]מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים [ז]ושאלה בברכת השנים [ח]והבדלה בחונן הדעת [ו]ר"ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה רבי אליעזר אומר בהודאה: **גמ'** מזכירין גבורות גשמים מאי טעמא [ז]אמר רב יוסף מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבעוה בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבעוה בברכת פרנסה הבדלה בחונן הדעת מ"ט א"ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה ורבנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבעוה בברכת חול א"ר אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול וא"ר אמי [ח]גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר [1]כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר [2]כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות שנאמר [3]פעלת ה' מקדש ה' וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו דעה נתנה בין שתי אותיות מקדש נתן בין שתי אותיות מתקיף לה [ט]רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר [4]אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתיב [5]הופיע מהר פארן לרעה דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע: רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית כו': א"ל רב שמן בר אבא לר' יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות נחזי [א] היכן תקון א"ל בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס העני חזרו וקבעוה בתפלה והם אמרו [י][ט]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אמר [כ]רבא [ל]ומותבינן אשמעתין [מ]טעה [י]ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים [כ]ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו [ל]והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס לא תימא על הכוס אלא אימא מפני שאומרה על הכוס איתמר נמי אמר רבי בנימין בר יפת שאל ר' יוסי את ר' יוחנן בצידן ואמרי לה ר' שמעון בן יעקב דמן צור את ר' יוחנן ואנא שמעית המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא ואמר ליה צריך שיבדיל על הכוס איבעיא להו המבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפלה אמר רב נחמן בר יצחק [מ]קל וחומר מתפלה ומה תפלה דעיקר תקנתא היא אמרי המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס המבדיל על הכוס דלאו עיקר תקנתא היא לא כ"ש תני ר' [נ]אחא אריכא קמיה דרב חיננא המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס ואם הבדיל בזו ובזו [ס]ינוחו לו ברכות על ראשו הא גופא קשיא אמרת המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס אלמא תפלה לחודה סגי והדר תני אם הבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו וכיון דנפיק ליה בחדא אפטר והויא [ע]ברכה שאינה צריכה ואמר רב ואיתימא ר"ל ואמרי לה ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו [נ]כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום [6]לא תשא אלא אימא הכי אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו ינוחו לו ברכות על ראשו בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה בזו ובזו[פ] מהו אמר ליה [ס]טעה בזו ובזו חוזר לראש

אמר

אבל עקרב פוסק. ונוטלו לפי שהעקרב [צ]מסוכן לעקוץ יותר משנחש מוכן לישוך: **אין מעידין עליו.** לומר לאשתו מת בעליך להתירה לינשא פעמים שאין האריות רעבים ואין אוכלין אותו: **נחשים ועקרבים.** או זה או זה מעידים עליו שמת אלמא מועד הנחש לישוך: **אגב איצצא.** כשנפל עליהם ודחקם הזיקוהו: **שור תם.** שלא נגח אדם: **מועד.** שנגח ג' פעמים: **בדקולא.** סל שתולין בו תבן בראשו ואוכל: **ושדי דרגא.** לאו דוקא אלא כלומר הזהר ממנו הרבה: **ביומי ניסן.** מתוך שעברו ימי הסתיו שהארץ יבשה ועכשיו רואה אותה מלאה דשאים זחה דעתו עליו ונכנס בו יצר הרע: **ערוד.** מן הנחש והצב בא שנזקקין זה עם זה ויוצא מביניהם ערוד[ק]: **את חורו.** שהוא יוצא משם: **ומת הערוד.** מצאתי בה"ג אמרי במערבא[ר] כשהערוד נושך את האדם אם הערוד קודם למים מת האדם ואם האדם קודם למים מת הערוד ונעשה נס לר' חנינא ונבקע מעין מתחת עקבו: **מתני' מזכירין גבורות גשמים.** משיב הרוח שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח: **ושואלין.** ותן טל ומטר לשון בקשה: **והבדלה בחונן הדעת.** במוצאי שבת אתה חוננתנו: **גמ' מתוך שהיא חכמה.** החכם יודע להבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור: **בין שתי אותיות.** בין שתי הזכרות: **במילתה מיהא גדולה היא.** במקום שצריכה נקמה דבר גדול הוא: **שתי נקמות הללו למה אחת לרעה.** להנקם מן העכו"ם שלא קבלו את התורה: **ואחת לטובה.** כדאמרינן בב"ק (דף לח.) מפארן הופיע והפקיר ממונן לישראל שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור: **הופיע.** גלה והפקיר כשלא קבלו את התורה: [ש]**העשירו.** לקנות יין: **קבעוה על הכוס.** ואז נשתכחה תקנת עזרא וכשחזרו והענו קבעוה בתפלה ונחלקו היאך יאמרוה: **בתחלה.** כשעלו מן הגולה והיו דחוקים: **קדושות.** קדוש היום: **מפני שיכול.** משמע אם ירצה שלא לחזור ולהתפלל הא אם אמרה בתפלה א"צ לאומרה על הכוס: **ואנא שמעית.** אני שמעתי: **חוזר לראש.** לתפלה ולכוס:

הלכתא

אבל עקרב פוסק. בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע לבא כנגדו פוסק לפי שבא כנגדו בכעס מתכוין להזיקו ומיהו לא מצינו אם פסק שיחזור לראש מדלא קאמר ואם פסק חוזר לראש אבל לתחלת ברכה מיהא יחזור ואם טעה בג' ראשונות או בג' אחרונות חוזר לתחלת הג' באבות בראשונות ובעבודה באחרונות כדאמרינן לקמן בפרקין (דף לד.):

אמר

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ט (סמג עשין יט) טוש"ע או"ח סי' קד סעיף ג:

לא ג מיי' פי"ג מהל' גירושין הלכה יז (סמג לאוין ל) טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' כט:

לב ד ה (מיי' פ"ו מהל' תפלה סמג עשין יט) טוש"ע או"ח סימן קד סעיף ד:

לג ו מיי' פ"ב מה' תפלה הלכה טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיד סעי' א:

לד ז מיי' שם הל' טז סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' א:

לה ח ט מיי' שם הלכה ד יב [ופכ"ט מהל' שבת הל' ו] סמג שם טוש"ע או"ח סימן רצד סעי' א:

לו י מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיד סעי' ה:

לז כ מיי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' ד:

לח ל מיי' שם הל' יד סמג שם טוש"ע או"ח סי' רצד סעיף א:

לט מ טור שם:

מ נ מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה טו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רו סעי' ו וסי' רטו סעי' ד [רב אלפס לקמן פ"ח]:

מא ס שו"ע או"ח סי' רצד סעיף א:

* * *

רבינו חננאל

והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. **ירושלמי:** אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל ואפילו בחמישי בשבת, הדא דתימא המבדיל בין קודש לחול, אבל בורא מאורי האש אומרו מיד במוצאי שבת. ואם לא אמר, מעוות אשר לא יוכל לתקן.

* * *

רב נסים גאון

אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. בתלמוד ארץ ישראל פירשו טעמא דמלתא ואמרי הא עקרב מפסיק למה משום דמחיא וחזרה ומחיא:

באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא. פירשו עוד בתלמוד ארץ ישראל ואמרו מאי עיסקא דהדין חברברה אלא כד הוא נכית לבר נשא אין בר נשא קדים למיא חברברה מיית ואין חברברה קדים למיא בר נשא מיית אמרון ליה תלמידוי רבי ולא הרגשתה יבא עלי ממה שהיה לבי מכוון בתפלתי לא הרגשתי אמר ר' יצחק בן אלעזר ברא לו הקב"ה מעיין מתחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה: **מזכירין** גבורות גשמים בתחיית המתים. פירשו בתלמוד ארץ ישראל כשם שתחיי' המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר' חייא בר אבא שמע ליה מן הדא קרייה (הושע ו) יחיינו מיומים ונדעה נרדפה לדעת את ה' ויבא כגשם לנו ובבראשית רבה דר' הושעיא (פרשה יג) ר' חייא בר אבא אמר שקולה כנגד תחיית המתים ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא אף חכמים קבעו אותה בתחיית המתים בזו יד ובזו יד בזו פתיחה ובזו פתיחה בזו יד (יחזקאל לז) היתה עלי יד ה' ובזו יד (תהלים קמה) פותח את ידך בזו פתיחה (יחזקאל לז) הנני פותח את קברותיכם ר' יודן בשם ר' אלעזר בר אבינה בזו שירה ובזו שירה בזו שירה (ישעיה מב) ירונו יושבי סלע ובזו שירה (תהלים סה) יתרועעו אף ישירו:

מסורת הש"ס

א) [לעיל כח:], ב) יבמות קכא., ג) פסחים קיב:, ד) [תוס' פ"ג ה"כ], ה) תענית דף ב., ו) לעיל כט. נדה ח., ז) [תענית ז.], ח) סנהד' לב. ע"ש, ט) שם ע"ש, י) [שבת קנ: ע"ש פסחי' קה: קז.], כ) צ"ל רבה, ל) [קדו' נ: וש"נ], מ) תוספתא פ"ג הי"ג לעיל כו: כט., נ) [ע' שבת קיא. קיג.], ס) [שבת לא. מגיל' כה: ע"ג ס:], ע) [יומא ע. סוטה מא.], פ) [עי' פירושו ברא"ש], צ) נ"א מוכן, ק) [חולין קכז.], ר) [ירושלמי פ"ה סוה"א], ש) [דבורי רש"י נדפסו בטעות וצריך להפכם],

* * *

תורה אור השלם

1. אַל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְיָ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: שמואל א ב ג

2. בִּיבֹשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ: ישעיהו כז יא

3. תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: שמות טו יז

4. אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: תהלים צד א

5. וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ: דברים לג ב

6. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שמות כ ו

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' ניחזי היכן תיקון. נ"ב בפרק מי שמתו. דף כב ע"ב גבי טבילת בעלי קרי פריך תלמודא נמי הכי וע"ש בתוס':

* * *

גליון הש"ס

גמ' נתן עקבו על פי החור. עיין יפה מראה בתענית (פרק ג סימן יז) ד"ה מפלתו:

* * *

מוסף רש"י

אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. להבדלה במוצאי שבתות ואינו כוללה בחונן הדעת (נדה ח.). **בין שתי אותיות.** של שם, כך שמעתי. ל"א כל שמות, על שם דאמרינן בעלמא (חגיגה ז.) אות הוא בצבא שלו, קרי להו אותיות לשון מופלא (סנהדרין צב.). **גדול מקדש.** חשוב הוא (שם). **אחת לטובה.** של ישראל, שסילק שכינתו מאומות העולם ובא על ישראל, וקרי ליה נקמות משום דתגמול טוב הוא שזכו לשכינה על שאמרו נעשה ונשמע, ונקמה היינו תגמול (שם). **ואחת לרעה.** לפורענות לעובדי כוכבים שנפרע מהן ליום הדין, כדאמרינן בפ"ק דמס' ע"ז (ד.) נוקם ה' ובעל חמה לעכו"ם שהוא בעצמו ובכבודו נפרע מהן והיינו הופעה (שם). **ומותבינן אשמעתין.** יש לי להשיב על דברי (קדושין נ:) אשמועת עצמנו (גיטין לח:) אלדידיה גופיה קא מותיב (מנחות מט.).